

Observation – registrering och statistik

Om man skall sätta igång med något, som för de flesta är lite segt och tråkigt och som kanske dessutom kan komma att ta tid från den direkta kontakten med den utvecklingsstörde boenden, brukaren eller barnet, så faller det sig helt naturligt att fråga *varför*.

Följande är ingen presentation av begreppen, utan en "aptitretare".

Jag förstår behovet av att få saker på pränt; några siffror och diagram att gå efter, med tanke på att livet för en utvecklingsstörd institutionaliserad person inte utvecklas på samma sätt och efter samma regler som för en normalbegåvad.

Härmed tänker jag bl.a. på att normalbegåvade personer oftast har relativt stort inflytande i fråga om hur deras vardag ser ut, vem de vill leva tillsammans med, vad de vill arbeta med, vad de vill göra på fritiden, vem de vill ha kontakt med och på vilket sätt o.s.v.

All denna "styrning" och överblick, förmågan att bestämma, ändra kurs, se framåt och planera är mer eller mindre satt ur spel för en utvecklingsstörd person.

Om man vill att dessa människor skall ha något mer än en *tombolatillvaro*, så blir behovet av en relativ styrning utifrån uppenbar.

Det ter ju sig logiskt, men när vi talar om den institutionaliserade delen av den omgivningen – bostad, arbetsplats – så har den svårt för att skaffa sig en överblick och att styra.

Vi behöver bara tänka på två faktorer som försvårar överblicken och styrningen:

- 1) antalet professionella personer i den handikappades liv här och nu;
- 2) att det under personens liv passerar mellan 10 och 40 generationer medarbetare.

Siffrorna är tagna lite grand ur luften, men är ändå inte helt missvisande. Räkna själv.

Det är oerhört svårt för en grupp anställda, t.ex. i en bostad, att hålla koll på boendens tillvaro på sikt. I och med att det är så många som tycker och har upplevt något, så är det mycket som kan gå snett eller behöva rättas till utan att man skrider till handling. Det är helt enkelt för många att dela upplevelserna och frustrationerna och personalen kommunicerar, p.g.a. arbetstider och arbetsförhållanden i övrigt, för lite med varandra. Ju fler huvuden som är inblandade, desto längre blir reaktionstiden och desto sämre blir överblicken.

Det är bl.a. dessa omständigheter som medför behovet av något genomgående och pålitligt att förhålla sig till. Någon kunskap, några förhållningssätt, som inte försvinner efterhand som medarbetarna får annat arbete.

Det är här som datainsamling och -bearbetning kommer in.

Nu låter detta ganska torrt, och det kanske är värt att uppmärksamma att "datainsamling och -bearbetning" är något som vi alltid gör, oavsett hur vi förhåller oss. Vi observerar alltid och drar oftast omedvetet slutsatser. Det som vi talar om i detta sammanhang är den planlagda formen av observation och bearbetning av data, som man kan kalla "vetenskaplig".

Vi tar ett litet grovt exempel:

En sak är när man på ett personalmöte kan man berätta en historia för sina kollegor om vad man upplevde med Henrik i måndags, och utifrån det planera och besluta om en större förändring i hans tillvaro. "Man kan inte gå och handla med Henrik längre; han välte alla skalade tomater i affären."

En annan sak är att samla erfarenheter från många ”försök”, analysera omständigheterna (hur mycket var det på inköpslistan, när gick vi, vilka uppgifter hade han därinne o.s.v.) och utifrån det fatta beslut.

Eller:

En sak är att säga ”Visst går det bättre för Henrik nuförtiden?”. Något annat är, förutom de allmänna känslorna, att kunna hänvisa till pålitliga data, som i sin beskrivning av vissa förhållanden, svart på vitt kan ge stöd åt påståenden. Förtvivla icke, det kommer snart några exempel.

”**Observation**”: Iakttagelse av

”**Registrering**”: Att anteckna iakttagelser

”**Statistik**”: Insamling och sammanställning av registreringar

Ovanstående får jag till:

- 1) att man ser, hör och berättar
- 2) och skriver ner
- 3) till sist *manipulerar* (sammanställer) man siffrorna så att de förhoppningsvis visar ett eller annat som gör oss klokare.

Det finns två typer av registreringar och statistik som vi använder oss mycket av. Dels *variationsregistrering/statistik* och dels *basregistrering/statistik* med uppföljande registreringar.

Variationsregistrering/statistik (hädanefter *variationsregistrering*)

Variationsregistrering med tillhörande statistik börjar man ofta med om man är osäker på om det finns vissa tider, platser, personer, dagar o.s.v., där personen i fråga uppvisar mycket av ett speciellt beteende – vare sig det är positivt eller negativt.

Variationsregistreringen kan också användas till att ta reda på hur en basregistrering bäst skall kunna genomföras.

Statistik kan lika väl som vanliga historier om varför någon gör si eller så, gärna bli mystisk och påpeka sammanhang som både är falska och obrukbara. Statistik kan hjälpa oss att rätta till felaktigheter, men den kan också leda oss in på villospår. Kort sagt ännu en orsak att bibehålla sitt sunda förnuft.

Basregistrering/statistik (hädanefter *basregistrering*) och uppföljande registrering

Variationsregistrering är inte alltid nödvändig. Oftast vet personalen ändå var de relevanta tidpunkterna och sammanhangen finns, och man kan genast sätta igång med t.ex. en basregistrering. Basregistreringen kan ha flera funktioner:

- 1) Den kan avgöra om det som man intresserar sig för verkligen är intressant eller relevant. Ett typiskt exempel är våldshistorierna, som visar sig vara överdrivna så fort man har registrerat dem.
- 2) Den ger en bild av hur saker och ting är som kan hjälpa personalen att bli eniga/få en gemensam utgångspunkt (oenighet eller oklarhet om, hur det egentligen går, är den viktigaste orsaken till att man inte kommer igång).

- 3) Den är utgångspunkt för efterföljande värderingar av om insatsen har den önskade effekten.
- 4) Den är en viktig del i den dokumentation över den handikappades liv, som skall säkra kontinuiteten och vederbörandes framtid bland ständigt nya människor.

När man lägger om sin pedagogik eller påbörjar något nytt, är det alltid på sin plats med en basregistrering.

Basregistrering kan ske genom att kryssa i rutor, trycka på en **miniräknare**, skriva ner tidpunkter, läsa av stoppur eller videofilma – möjligheterna är många.

Gemensamt för resultatet som man får ut av detta är att det:

- a) skall vara representativt/täckande och relevant
- b) skall genomföras på ett pålitligt sätt
- c) skall kunna upprepas under (någorlunda) samma omständigheter

a)

En basregistrering är, som all registrering, en förenklad bild av en människas tillvaro/beteende – konsten är att den fortfarande, trots förenklingen, uttrycker något sant/sannolikt och relevant om denna person.

(Om man t.ex. väljer att registrera en persons skrik/misshagsyttringar under en måltid, så skall det registreras över ett brett urval av de människor som äter med vederbörande och man skall vara eniga om att skriken/misshagsyttringarna och t.ex. deras eventuella reduktion är relevanta måttstockar för kvaliteten på den vederbörandes tillvaro.)

b)

Alla som registrerar måste vara eniga om vad ett skrik/en misshagsyttring är – hur det låter. Alla som har till uppgift att registrera - skall registrera. Om det t.ex. finns uppehåll i registreringen, skall det framgå av materialet – inte kamoufleras.

c)

Boende och personal flyttar, aktiviteter flyttas till andra lokaler. Man blir klokare och rättar de fel man begick i början. Den kan bli ganska svårt att göra jämförbara registreringar under dessa förutsättningar.

Det är a och o att man vänjer sig vid att observation, registrering och statistik skall läras i praktiken och att det finns en mängd fel att begå längs vägen.

Nu använder vi ett exempel som handlar om så kallat ”problembeteende”, eftersom det kan ge många vinklar på registreringsproblematiken. Men det bör understrykas att problembeteende inte är pedagogikens naturliga arbets- och intresseområde – **det är personens resurser**. När vi således i detta sammanhang registrerar självskadande beteende är det underförstått att själva pedagogiken inte riktar sig direkt mot detta beteende, utan istället mot allt annat som i möjligaste mån har personens resurser i centrum. Det kan t.ex. röra sig om att vederbörande skall lära sig att använda sina händer i vissa situationer, kombinerat med mellanliggande självfixeringar, lära sig att ge ögonkontakt eller röra sig runt i huset med vissa uppgifter. Registreringen av självskadande beteende är relevant, eftersom vi självklart är intresserade av att minska den, och eftersom registreringen gärna skall avspegla vilken effekt våra ansträngningar på ”positivsidan” har haft.

Ex: Henrik skadar sig själv.

1) Först måste vi observera och beskriva hur Henrik skadar sig själv:

"Henrik slår sig med höger hand i tinningen i serier av 1 till 8 slag. Ibland är det dock inget slut på det, och det är mycket hårt och andra gånger kan vi nästan inte kalla det slag. Han slår också huvudet i väggar och dörrkarmar, i stort sett med samma variation."

2) I vilka sammanhang slår han sig?

"Variationsregistreringen visar att Henrik slår sig betydligt mindre och svagare när Kjeld eller Ulla är på arbetet, mest när Linette är hans primärperson. Utöver detta verkar självdestruktiviteten vara oftast förekommande, intensiv och långvarig under helgerna, vid personalbyte under kvällsmåltiden och badning."

Ovanstående registreringar är mycket svåra och blir därför oftast tämligen missvisande. En sak är att **räkna** slag. **Varaktighet** skall man troligen använda ett stoppur till och **intensitet** (alltså, hur hårt?), ja, det återkommer vi till.

För tillfället, och med tanke på att resultaten utgår från en variationsregistrering, gör det emellertid inte så mycket. Variationsregistreringarna är, som tidigare nämnts, verktyg som visar i vilken riktning fokus skall ligga, som visar sannolikheten för vissa sammanhang. Det är inget mätinstrument i sig.

Som man kan se av exemplet är det ganska många faktorer som, till skillnad från en mer noggrann registrering, kräver en ganska omfattande precisering. Om beteendet är så varierat som beskrivits, och om man är många som observerar det, hur bär sig personalen då åt för att enas om sina värderingar – när är det t.ex. ett slag och när är det inte?

Svaret är att det gör de inte.

Man kan gott gå igenom några mycket omständliga procedurer, där alla som skall registrera ser den handikappade på video och genom en diskussion av de enskilda händelserna enas om vad som skall registreras som slag, men det är omständligt och i vilket fall som helst oprecist.

I ett sammanhang som detta föredrar vi att videofilma bestämda tidpunkter/situationer och låta en enskild anställd själv registrera beteendet med hjälp av banden.

Då kanske någon nämner att detta kan vara felaktigt jämfört med vad andra tycker är självskadande. Under förutsättning att samma anställda kan upprepa registreringen några månader senare, eller när man nu har planlagt sin andra registrering, så gör det inte så mycket. På detta sätt har man nämligen tillgodosett en av registreringens grundidéer, nämligen idén om att upprepa sina fel.

Med andra ord, om vi upprepar våra fel, så kan vi jämföra våra registreringar. Detta är väl det mest närliggande sättet att använda basregistreringar och uppföljande registreringar, nämligen för att kunna avgöra i vilken riktning de pedagogiska insatserna leder den handikappade.

För att återvända till exemplet, så har vi nu kommit igång med att beskriva:

3) Metoden

Vi har kommit fram till att vi vill låta videokameran observera åt oss och att det skall vara en enskild anställd som registrerar dessa videoobservationer.

För att materialet skall vara hanterbart, och pålitligt, får det heller inte vara för stort. Det skall vara lätt att filma dessa videosnuttar, och de får inte vara för långa.

I Henriks fall är det kanske lämpligt att starta kameran när kvällsmaten ställs fram på bordet, och låta den gå i fem minuter. Eller från den femte till den tionde minuten av måltiden.

Likaså med badningen. Men det får ändå inte bli för omfattande, för då blir det opålitligt. Man kan diskutera om man skall sprida upptagningarna över alla inblandade anställda eller några utvalda. Man skall bara komma ihåg att man skall kunna upprepa registreringarna.

Jag får ofta frågan om hur länge en sådan registrering skall pågå. Det beror på beteendet. Om Henrik slår sig för jämnan och utan långa pauser **og udsving** från dag till dag, så kanske man kan få en täckande bild på några få dagar.

”Problembeteende är inte pedagogikens naturliga arbets- och intresseområde – det är personens resurser.”

Omvänt, om det är långa perioder då han inte skadar sig själv, så får registreringen nödvändigtvis pågå en längre tid för att ge ett riktigt intryck av omfattningen.

Av hänsyn till möjligheten att värdera effekten en pedagogisk insats, är det viktigt att man, såvitt det är möjligt, gör som man brukar under registreringsperioderna. Speciellt vad gäller själva basregistreringen, händer det ofta, att personalen mer eller mindre omedvetet har ändrat på pedagogiken långt innan registreringen, varvid de kommer att sakna själva utgångspunkten, och därmed kanske också något att skryta om och glädja sig över.

”Kommer du ihåg hur det var?”, frågar de varandra. Och det är inte alltid de gör det. Det var här som det hade varit bra med några basregistreringar.

”Du skulle veta hur det var”, säger de till de nya. Men det vet de nya inte. Och det var här som det hade varit...